

Turizme Yönelik Olarak İç Ve Dış Mekanlarda Yaşlı Ve Bedensel Engelliler İçin Düşünülmesi Gereken Mimari Tasarım İlkeleri

Şen YÜKSEL

Beykent Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü
senyukse@gmail.com

ÖZET:

Doğal ve kültürel kaynaklar açısından zengin olan ülkemizde, turizmin ekonomi ve uluslararası ilişkilerde önemli bir güç olduğu anlaşılmıştır. Hem turizm sektörünün hem de ülke yöneticilerinin bu konuya yaklaşımları, olumlu adımların atılmasında önemli katkılar sağlamaktadır. Ancak turizm, fiziksel çevre şartları ile de çok sıkı ilişki içinde olan bir hizmet sektörüdür.

Sağlık turizmi, eko turizm ve kültür turizmi açısından bir odak konumunda bulunan ülkemiz turizm potansiyeline sahip ülkelerden biridir. Konaklama tesislerinin sayısal azlığı, iç ve dış mekan tasarımındaki yetersizlikler; özellikle yaşlı ve engelli konforuna uygun olmayan tasarımlar gibi eksik fiziksel çevre şartları, bu potansiyelinden yeteri kadar yararlanmasına engel olmaktadır. İstatistikler ve mevcut turizm politikasındaki hedefler doğrultusunda beklenen turist sayısındaki artıştan payını alabilmesi için, yeterli fiziksel çevre koşulları sağlanmalıdır.

Bu çalışmada; gelecek turist profili içinde yüksek dilime sahip 65 yaş üzeri kişilere ve bedensel engellilere yönelik konfor koşullarını yerine getirebilmek için, dış mekanlarda ve konaklama tesislerindeki mimari tasarım ilkeleri irdelenecektir.

Architectural Design Principles for Interior and Exterior Places Which Should Be Considered for Elderly and Handicapped People Concerning Tourism

Abstract

It is understood that tourism is a great power in economy and international relations. However, tourism is a service sector that works in close relation to physical environmental conditions.

Our country, being the focal point for health tourism, eco-tourism and cultural tourism, is one of the country which has the potential for tourism. Deficiencies in physical environmental conditions such as the scarcity of accommodations, the inadequacy of designing interior and exterior places, especially designs that are not appropriate for the elderly and the handicapped mean that the potential is not being effectively exploited. It is essential to provide sufficient physical environmental conditions to achieve a portion of the increase in the population of tourists that is expected due to the statistics and the targets of present tourism policy.

In this study, architectural design principles for interior and exterior parts of hotel accommodations will be examined in detail to provide comfortable conditions for people of 65 plus who represent a significant percentage of the tourist profile expected.

Turizmin Ülke Ekonomisindeki Yeri

Turizm, 20. yüzyılda büyük bir gelişme göstererek; geniş kitleleri ilgilendiren sosyal ve ekonomik bir olgu haline gelmiştir. Bu olgunun yarattığı etkiler, ülke ekonomilerinde ve özellikle uluslararası ilişkilerde büyük önemi olan bir sektörü oluşturmuştur. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin karşılaştıkları sosyal ve ekonomik sorunların aşılmasında yarattığı dinamik etkileri nedeniyle, söz konusu ülkelerin turizme daha çok önem vermesine neden olmuştur. Buna bağlı olarak turizm, sadece uluslararası sektörde söz sahibi olan gelişmiş ülkelerde değil, aynı zamanda gelişmekte olan ülkelere de hak ettiği yeri bulmaktadır.

Doğal ve kültürel kaynaklar açısından zengin olan ülkemizde de turizmin, ekonomide ve uluslararası ilişkilerde önemli bir güç olduğu anlaşılmıştır. Hem turizm sektörünün hem de ülke yöneticilerinin bu konuya yaklaşımları, olumlu adımların atılmasında önemli katkılar sağlamaktadır.

Turizmde Gelişmeler ve Hedefler :

Kaynak: 2006 ve 2012 yılı verileri TÜİK ve Kültür ve Turizm Bakanlığına aittir. 2013 ve 2018 yılı verileri Onuncu Kalkınma Planı tahminleridir.

(1) 2014-2018 dönemi yıllık ortalama artışı göstermektedir

	2006	2012	2013	2018	2014-2018(1)
Ziyaretçi Sayısı	23.149	36.778	38.500	48.300	4,6
Yabancı Ziyaretçi	19.820	31.782	33.500	42.000	4,6
Turizm Geliri (Milyon Dolar)	18.594	29.351	32.000	45.000	7,1
Turizm Gideri 3.271 (Milyon Dolar)	4.593	4.990	8.000	9,9	
Ziyaretçi Başına Ortalama Harcama (Dolar)	803	798	831	932	2,3

Bu hedefler, turizmin Türkiye’de de ekonomiyi etkileyen bir sektör olmaya başladığını göstermektedir.

Turist Profili İçinde Yaşlı ve Engellilerin Yeri

Günümüzde, tıp ve sağlık alanındaki gelişmeler ortalama ömür süresini uzatarak, yaşlı nüfusunun artmasına neden olmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü ve Birleşmiş Milletler verilerine göre; son 30 yıl içinde Dünya’daki 65 yaş ve üzeri bireylerin sayısı % 63 oranında artmıştır.

Türkiye İstatistik Kurumu (TUIK) verilerine göre, 65 yaş ve üstü bireylerin toplam nüfusa oranı; 1980 yılında % 5.8, 2000 yılında % 6.4, 2015 yılında % 8.5 olmuş ve 2023 yılında % 10.2 olacağı tahmin edilmektedir.

Bu verilere göre, tüm Dünya’da olduğu gibi Türkiye’de de yaşlı nüfus giderek artmaktadır.

Ayrıca, Dünyada yaklaşık 600 milyon engelli bulunmaktadır. Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından yapılan 2003 yılı Özürlüler Araştırması sonuçlarına göre; Türkiye’deki engelli sayısı yaklaşık 8,5 milyondur. Bu sonuca göre de nüfusumuzun % 12’ si engellidir.

Türkiye İstatistik Kurumu (TUIK) verilerine göre ülkemizde; 2010 yılında 1.8 milyon olan 65 yaş üstü hasta ve yaşlı turist sayısı 2013’de 4.2 milyona kadar çıkmıştır. Bu rakamın 420 bini tedavi amaçlı gelen turistler oluşturmuştur. Türkiye son yıllarda sağlık turizminde de öne çıkmaya başlamıştır. 15-60 gün arası konaklama yapan yaşlı turistler 2013 Türkiye’ye 4.8 milyar dolar bırakmıştır.

Kentsel Mekanlarda Bedensel Engelli ve Yaşlı Bireylerin Durumları

Günümüzde, yoğunlaşan kent yaşamı hayatı zorlaştırırken, yaşlı ve engelli bireyleri daha çok etkilemektedir. Kentsel mekanlarda da, yaşlı ve bedensel engelli bireylere yönelik düzenlemelerin nitelik ve nicelik bakımından yetersiz olduğu görülmektedir. Ancak yaşlı ve bedensel engelli bireylerin iç mekanlarda olduğu gibi dış mekanlarda da bağımsız ve yardımsız olarak hareket edebilmeleri, onların sağlığını korumakla kalmayıp, daha kaliteli bir yaşam sürmelerini de sağlayacaktır. Kent mekanlarında, yaşlı ve bedensel engelli bireylere yönelik düzenlemelerin yapılması; aynı zamanda bu özelliklere sahip turistlerin tercih etmelerine de neden olacaktır. Yaşlı ve engelli bireylerin sayısı düşünüldüğü zaman bu konuda yapılacak yatırımların ileride ekonomiye de katkısının büyük olacağı düşünülmelidir.

Sonuç ve Öneriler

1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’ndaki

“Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır.

Yaşlılar, Devletçe korunur. Yaşlılara Devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir. Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur.”

şeklinde yer alan 61. maddeye göre yaşlı ve engellilerin sosyal ve güvenlik hakkını koruma görevi devlete verilmektedir. Bu amaca yönelik olarak yapılan çalışmaların en sonucusu olan, 26-28 Eylül 2005 tarihlerindeki II. Özürlüler Şurası’nda, yaşlı ve engelli bireyler için önemli kararlar alınmıştır. Şura kararlarının Fiziksel Çevre bölümünde iç ve dış mekanların oluşturulması konusundaki çözüm önerileri bu alanda hizmet sunan kurum ve kuruluşlar için yönlendirici olacaktır. Özellikle mekan tasarımcısı olarak biz mimarlara, bu kararların hayata geçirilmesi konusunda önemli sorumluluklar yüklemektedir. Ancak yaşlı ve engelli bireyler için

düşünülen çözümler tasarım aşamasında ele alınmadığı takdirde; sonradan yapılan müdahaleler ek bir maliyet gerektirmekte ve mevcut mimariyi de bozmaktadır. Kapsayıcı tasarım anlayışının, yaşlı, çocuk, engelli tüm insanların eşit olarak her mekanı kullanmasına olanak sağlayan ilkeleri benimsenmelidir. Aşağıda açıklanan tasarım aşamasında uygulanması gereken ilkelerin gerçekleşmesi için ilgili kurumlar tarafından denetimlerinin yapılması gerekmektedir.

Yaşlı ve Bedensel Engelliler İçin Dış Mekanlardaki Mimari Tasarım İlkeleri

Yaya Alanları

- Yaya alanları ile araç yolları birbirinden kot farkı ile ayrılmalı.
- Yaya alanları üzerinde basamaklar olmamalı. Olduğu takdirde yanında tekerlekli sandalyeye geçiş imkanı sağlayacak rampalar da bulunmalı.
- Yaya alanları üzerindeki tabela, oturma bankları ve çiçeklik gibi elemanlar geçişi engelleyici olmamalı.
- Yaya alanları üzerinde güvenlik veya destek amacıyla tutunma barları yapılmalı.
- Bir tekerlekli sandalye ile bir yayanın yan yana geçebilmesi için yaya yolunun genişliği en az 1.20 m. olmalı.
- Yaya alanlarının zemin kaplamaları sert, düz ve kaymaz olmalı.

Yaya Geçitleri

- Yaya geçitleri çizgi veya renklerle belirgin hale getirilmeli.
- Yaya geçitlerinde geçişi kolaylaştırmak amacıyla, yaya yollarını araç yolu seviyesine indirmek için rampa yapılmalı.
- Trafik ışıklarının değişim süresi, araç yolunun genişliğine bağlı olarak; yaşlı ve engelli bireylerin güvenli olarak geçmesini sağlayacak şekilde ayarlanmalı.
- Yaya geçitlerinin zemin kaplamaları sert, düz ve kaymaz olmalı.

Merdivenler, Rampalar, Asansörler

- Dış mekanlardaki merdivenlerin riht yüksekliği 14 cm.'yi geçmemeli.
- Merdiven yapılması zorunlu olan yerlerde tekerlekli sandalyeye geçiş imkanı sağlayacak rampalar yapılmalı.
- Rampaların eğimi en fazla % 5 olmalı.
- Merdivenlerde ve rampalarda güvenlik veya destek amacıyla tutunma barları yapılmalı.
- Kot farkının fazla olduğu yerlerde tekerlekli sandalye ölçülerine uygun genişlikte asansörler yapılmalı.
- Merdiven, rampa ve asansörlerin zemin kaplamaları sert, düz ve kaymaz olmalı.

Otopark Alanları

- Otoparklarda engelli insanların araçları için özel yerler ayrılmalı.
- Bu yerler, engellilerin geliş gidişlerini kolaylaştırıcı noktalarda yapılmalı.
- Bu yerlerin başka kişiler tarafından kullanılmaması sağlanmalı.
-

Yaşlı ve Bedensel Engelliler İçin Konaklama Tesislerindeki Mimari Tasarım İlkeleri

Giriş

- Girişler kolayca ulaşılabilir ve tekerlekli sandalye geçişine uygun ölçülerde olmalı.
- Girişte merdiven olduğu takdirde, rampa da yapılmalı ve rampanın başında ve sonunda tekerlekli sandalyenin dönebileceği boyutlarda sahanlık oluşturmalı.
- Giriş kapıları tekerlekli sandalyenin geçebileceği boyutlarda olmalı.
- Girişlerde döner kapı olduğu takdirde ek olarak normal açılan bir kapı yapılmalı.

Yatay ve Düşey Sirkülasyon Alanları

- Kolay algılanabilir ve ulaşılabilir olmalı.
- Koridorlarda dolaşımı engelleyecek elemanlar bulunmamalı.
- Koridorlar ve asansörler tekerlekli sandalye boyutlarına uygun olmalı.

Yatak Odaları

- Bedensel engelli bireyler için, yeterli sayıda özel tasarlanmış oda bulunmalı.
- Bu odaların zemin katta yer alması tercih edilmeli.
- Zemin katın üstünde yer alacak odalar asansöre ve genel mekanlara yakın olmalı.
- Yaşlı ve bedensel engelli bireylerin odaları ile refakat eden kişilerin kalacakları oda arasında geçiş imkanı sağlanmalı.,
- Yatma bölümü ve banyo ölçüleri tekerlekli sandalye kullanımına uygun ölçülerde düzenlenmeli.
- Yatak odaları içinde kullanıcıyı rahatsız eden sivri köşeler bulunmamalı.
- Yatma bölümündeki zemin kaplamaları sert, düz ve kaymaz olmalı.
- Banyoların kapıları dışa açılmalı.
- Banyodaki lavabo, klozet ve küvet gibi donatıların boyutları ve biçimleri yaşlı ve bedensel engelli bireylerin kullanımına yönelik olmalı.
- Banyolarda hareketi kolaylaştıracak tutunma barları yapılmalı.
- Banyolarda ıslanmışta bile kaymayan zemin kaplamaları kullanılmalı.
- Ulaşılabilir boyutlardaki dolapların sürme kapılı olması tercih edilmeli.
- Kumanda düğmeleri gibi donatılar ile kapı kulplarının yükseklikleri ve biçimleri yaşlı ve bedensel engelli bireylerin kullanımına yönelik olmalı.

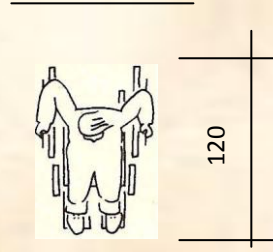
Diğer Mekanlar

- Yemek salonları, toplantı salonları ve tuvaletler gibi herkesin kullanımına açık genel mekanlar, kolay ulaşılabilir yerlerde olmalı.
- Genel mekanlarda yaşlı ve bedensel engelli bireylere yönelik özel çözümler üretilmeli.

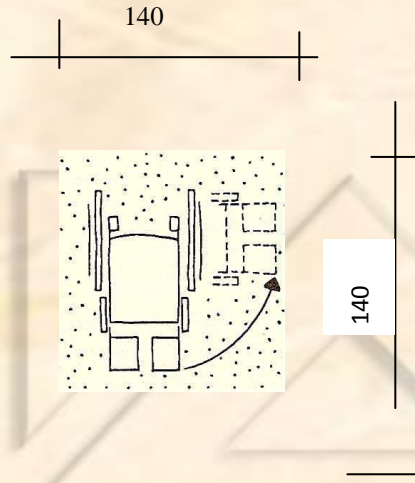
Şekil 1: Tekerlekli sandalye ölçüleri¹

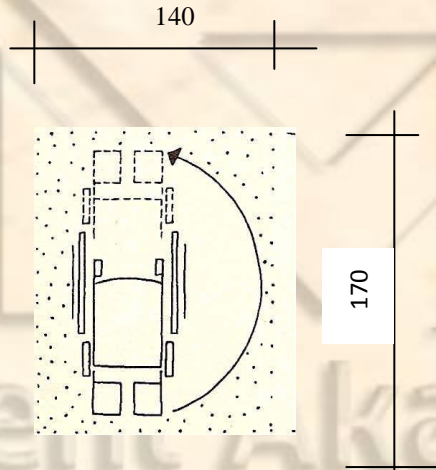
¹ Aköz, Enis, SN 521 500 Normlarıyla Ulaşılabilirlik Kılavuzu, Özürlü Kişilere Uyarlanmış Yapı, Cem Ofset, İstanbul, 2001, s.9.

Gerekli alan

Kendi çevresinde 90 derece dönme

Kendi çevresinde 180 derece dönme

KAYNAKLAR

Artar, Yıldız., Karabacakoğlu, Çağla, “Türkiye’de Özürlüler Turizminin Geliştirilmesine Yönelik Olarak Konaklama Tesislerindeki Altyapı Olanaklarının Araştırılması,” MPM, Türkiye’nin Verimlilik Merkezi, **Özürlülerin Toplumsal Gelişimine Yönelik Proje**, Ankara, 2003.

Aköz, Enis, **SN 521 500 Normlarıyla Ulaşılabilirlik Kılavuzu, Özürlü Kişilere Uyarlanmış Yapı**, Cem Ofset, İstanbul, 2001.

Çakılcıoğlu, Mehmet, “Sürdürülebilir Bir Kalkınma İçin; Sürdürülebilir Bir Turizm,” www.kentli.org/makale/kalkinma.htm.

Evcil, Nilay. **Herkes İçin Tasarım, Evrensel Tasarım**. Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 2014.

Güçlü Yılmaz, “Meltem. Herkes İçin Tasarım ve Kamusal Alan”, **Güney Mimarlık Dergisi**, sayı 10, TMMOB yayını, 2012.

Her Majesty’s Stanionery Office. **A Lifestyle For The Elderly**, London, 1976.

Her Majesty’s Stanionery Office. **Grouped Flatlets For Old People**, London, 1968.

Purcell, Rosalind., Symons, Jean. **Report On The CEH Register Of Buildings For Handicapped People**. London, King’s Centre, 1980.

Mengüç, Ali Fuat, “Turizm, Seyahat ve Özürlüler,” www.engelliler.net/bilgibankasi/turizmvengeelliler.htm

Nadi, Bakırcı, “Sakatlar ve Halk Sağlığı,” www.insanca.kadikoy.bel.tr/f/

Sürmen, Şükür, “Şehirlerin Çehresinde Yeni Çizgiler, Yeni Özgürlükler,” **mimar.ist**, Yıl 1, Sayı 1, TMMOB yayını, 2001.

T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, **II.Özürlüler Şurası Yerel Yönetimler ve Özürlüler Şura Kararları**,” Nurol Matbaacılık, Ankara, 2005.

Turgut, Meral, **Mimari Engellerin Kaldırılması için Rehber**, Bedensel Engellileri Güçlendirme Vakfı Yayını I., İstanbul.

Valins, Martin. **Housing For Elderly People**, Oxford, The Universty Pres, 1988.

www.sp.gov.tr/upload/xSPStratejikPlan/files/Xg5PU+KTB-STRATEJIK_PLAN_2015-2019.pdf

www.kultur.gov.tr.

www.die.gov.tr.

Yüksel, Şen. **Ülkemizde Toplumsal Değişim Süreci İçinde Yaşlı Yurtları Programlama ve Tasarım İlkelerinin Ortaya Konması**, Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 1991.

Zeisel, John., Epp, Gayle, Stephen, Demos. **Low Rise Housing For Older People Behavioral Criteria For Desing**. Washington D. C., 1977.

Kent Akademisi